

Verslag van het programmaonderdeel ,Drillingsberichte' (Hörshops):

Helly Oestreicher, Paul Sars: Die Drillingsberichte: Lebensgeschichte im kulturellen Austausch (zwei Hörshops). (Voor de aankondiging zie bijlage 1, voor het project Drillingsberichte zie bijlage 2).

Inleiding

Tijdens de conferentie vonden twee sessies plaats, waaraan voornamelijk docenten Duits en Nederlands alsook enkele docenten in opleiding hebben deelgenomen, resp. 14 en 12 personen. In beide sessies werd aan de hand van de Drillingsberichte de bewegende geschiedenis van het gezin Oestreicher en het daarover ook t.b.v. het Interregproject 'Nachbarsprache & buurcultuur' gemaakte onderwijsmateriaal gepresenteerd. Terwijl in de eerste sessie vooral op de onderwijspraktijk werd ingezoomd, werd in de tweede sessie ingegaan op de mogelijkheden/beperkingen van het gebruik van persoonlijke levensverhalen in het onderwijs.

Verslag van de sessies: De Drillingsberichte

Na een voorstelronde werd de achtergrond van de Drillingsberichte kort toegelicht. Het gaat om ongeveer 160 brieven/briefberichten, geschreven in de periode 1937-1943. De brieven zijn geschreven door de joodse Duitse arts Felix Oestreicher om zijn familieleden op de hoogte te houden van het wel en wee van zijn gezin, met name zijn drie jonge kinderen: Beate (1934), Helly en Maria (1936). Het gezin woont in Karlsbad / Karlovy Vary maar verhuist in 1938 naar Nederland in verband met toenemende dreiging door de nazi's. Hoewel de vooruitzichten in Nederland aanvankelijk beter zijn, wordt de leefruimte voor het gezin na de Duitse inval steeds problematischer, totdat deportatie volgt. De brieven tonen dat de ouders hun kinderen zo normaal mogelijk wilden opvoeden, zelf hun leraren werden, om hun voor te bereiden voor later. De brieven schetsen dan ook voornamelijk het dagelijks leven, de ontwikkeling en het leerproces van de meisjes. De voor het onderwijs ontwikkelde lesmaterialen zoomen in op aspecten als dreiging en vlucht, het normale alledaagse leven, de deportatie en het gevecht om te overleven.

Gesprek met Helly Oestreicher

Tijdens de sessie vond na de inleidende presentatie een kort gesprek plaats met Helly Oestreicher, over haar herinneringen aan haar kindertijd. De levensgeschiedenis en de wijze waarop Helly Oestreicher hierover vertelt, maken telkens grote indruk op de toehoorders (zie ook het filmverslag van de conferentie).

Lesmateriaal

Vervolgens presenteerden we aan de hand van de website het onderwijsmateriaal. Van de zeven lessen die Sabine Jentges en haar collega's (Chiara Cierri, Anke Blahak, Sylwia Adamczak) met hun studenten (en vo-docenten) hebben ontworpen en in de lespraktijk getoetst, werd de les over 'Die Familie Oestreicher' en 'Die Drillingsberichte' nader uitgewerkt met het oog op deze conferentie. Al het onderwijsmateriaal (tekst, vragen, instructies, fotos, ppt-ondersteuning, video's) is te downloaden en gratis te gebruiken via de Duitstalige website, maar voor deze gelegenheid hebben we vier docenten en hun klassen (4 VWO) gevraagd door ons geprint lesmateriaal te gebruiken (twee Duitse scholen die het materiaal in de geschiedenisles willen gebruiken volgen nog).

Kern van het door ons ontwikkelde materiaal is, dat het levensverhaal niet louter aan de hand

van feiten wordt gepresenteerd, maar dat het wordt doorverteld door studenten aan vo-leerlingen. Bovendien betreft het lesmateriaal voor het taal leren van het schoolvak Duits, d.w.z. dat volgens de methode van Content Language and Intregrated Learning wordt gewerkt. We vertellen het verhaal telkens aan de hand van fragmenten uit de brieven, foto's van de drieling, borduurwerkjes en tekeningen van de kinderen, en verbinden daaraan lijnen naar de huidige tijd: vluchtelingen, bedreigingen, media. De kinderen Helly, Maria en Beate zijn immers Duitstalige kinderen die uit Tsjechië naar Nederland zijn gevlucht en dan ook Nederlands moeten leren. Wanneer Maria een dierentuin tekent en namen geeft aan de konijnen, zitten daar ook Duitse namen bij. En wanneer de kinderen als oefening een brief schrijven, zien we nog interferenties met het Duits (overigens ook bij Felix). Dit proces is ook voor leerlingen interessant: ze zien dat deze Duitstalige kinderen een nieuwe taal moeten leren, zoals ze ook leren schrijven en rekenen.

Ervaringen van docenten in de lespraktijk

Op ons verzoek maakten vier docenten t.b.v. de conferentie gebruik van het materiaal. Van drie docenten ontvingen tijdig lesmateriaal retour, alsook een bericht over hun ervaringen.

- Annette Heym (4 VWO, NSG/Nijmegen; twee werklessen, een evaluatie-les: Paul Sars was bij de les aanwezig op woensdag 28 maart 2018).

- Pieter Kuipers (4 VWO, Mondial-college Nijmegen; twee werklessen, een evaluatie-les; Paul Sars was bij de laatste les aanwezig op maandag 16 april 2018).

- Nathalie Derix (4 VWO, Peellandcollege Deurne, twee lessen en evaluatie door de docente).

Van de geprinte werkschriften ontvingen we uit deze 4 VWO-groep 62 exemplaren retour. Sommige schriften zijn gedeeltelijk ingevuld (ook omdat de docent een keuze heeft gemaakt) en in andere gevallen werkten twee leerlingen samen in één schrift. In totaal hebben er ongeveer 90 leerlingen meegewerkt. Aan een uitvoeriger evaluatie van de gegevens wordt nog gewerkt, maar eerste indrukken van (a) ingeleverde schriften, (b) ervaringen van docenten, en (c) evaluaties in de klas (al dan niet in aanwezigheid van Paul Sars) zijn de volgende.

1. Het materiaal wordt zonder meer positief beoordeeld wat betreft: de door de verteltrant goede herkenbaarheid van het verhaal, de vormgeving van het materiaal, de variëteit in ondersteuning (foto's, video, ppt), de opbouw en indeling van de lesstof en de afwisseling van opdrachten. Minder goed worden de introductie-video's beoordeeld: te snel gesproken tekst, te luide achtergrondmuziek, te hoge informatiedichtheid; als oplossing werden de video's tweemaal getoond, dan wel in fragmenten vertoond.
2. Het algemene oordeel van leerlingen en docenten is dat historisch materiaal zoals dit (een familiegeschiedenis) zowel herkenbaar is, omdat het over mensen gaat, als ook interessant en uitdagend is, omdat het iets nieuws aanreikt, een nog onbekend verhaal vertelt.
3. De wijze didactisering wordt over het algemeen positief beoordeeld. Maar de meningen van docenten verschillen ten aanzien van de afzonderlijke oefeningen: de ene docent stelt het op prijs dat de verschillende vaardigheden aan de orde komen, een ander vindt dat niet nodig. Een van de docenten merkt op dat een oefening 'Sehverständnis' overbodig is en dat een oefening met losse woorden tegen het context gebonden leren ingaat. Ook worden enkele 'Verstehensprobleme' opgemerkt, zowel door de wijze van vraagstelling ('Wie würdest du Kontakt halten?', wat verstaan wordt als 'Met wie zou jij contact houden?') als door de meerduidige context.

Discussiepunt is, of men zoiets moet veranderen, want juist deze items leverden gespreksstof op in de klas (voorbeeld: 'Beatl hatte einen wackligen Zahn', waarbij de vraag rijst of deze 'losse tand' door oorlog en ondervoeding komt, of dat het om de natuurlijke wisseling van melkgebittanden gaat).

4. Opmerkelijk is dat twee docenten onafhankelijk de 'leerling-nabije' wijze van presenteren (mede ontwikkeld door studenten) van belang vinden en daaraan de opmerking verbinden dat de huidige generatie vo-leerlingen nog amper persoonlijke getuigenissen uit de eigen familie kennen. Dat is bij tenminste twee vragen te merken wanneer meerdere leerlingen zeggen déze geschiedenis te herkennen via andere 'geschiedenis-verhalen', zoals Anne Frank, en dus niet uit eerste hand.
5. Twee van de drie leerlingen vonden het materiaal geschikt voor 4 VWO, hoewel een van hen bepaalde oefeningen als eenvoudig kwalificeert. De derde docent vond het niveau van het materiaal te laag voor 4 VWO en meldde dat 3 VWO dit met enige ondersteuning aankan.
6. Opmerkelijke reacties en vragen van leerlingen zijn onder meer: 'het gezin had ergens anders naar toe moeten vluchten', of 'hoe zien die meisjes er nu uit?', 'hebben ze zelf kinderen?', waaruit betrokkenheid spreekt.

Discussie tijdens Sessie 1: De Drillingsberichte in de schoolklas

Tijdens de bespreking over het gepresenteerde werden vooral de ervaringen van de genoemde docenten Annette Heym, Pieter Kuipers en Nathalie Derix door de aanwezigen bevestigd. Dit materiaal leent zich uitstekend voor onderwijs, omdat het zowel het aanspreekniveau van de leerling heeft, alsook een uitgebalanceerde didactiek volgt, ook al verschillen de individuele docenten op onderdelen van mening. Het is, aldus een van de aanwezigen, vooral een alternatief voor saaie lesboeken, waarin systematisch Duitse grammatica via invuloefeningen wordt geleerd, afgewisseld met passieve luister- en leesvaardigheid. Zo bezien komt een verhaal als dit veel dichterbij de buurt van het interessegebied van de leerlingen.

Discussie tijdens Sessie 2: Het persoonlijke verhaal als lesmateriaal

Gesprek en discussie in sessie 2 volgden een ander accent. Hoewel de deelnemers het eens waren over de waarde van persoonlijke geschiedenissen voor het onderwijs, werd ook op mogelijke keerzijden gewezen. Een persoonlijke geschiedenis raakt de emotie en maakt gemakkelijk identificatie mogelijk, maar kan daardoor ook té confronterend zijn, bijvoorbeeld wanneer een leerling zelf een oorlogs- of vluchtelingenachtergrond heeft. Een van de docenten merkte op, dat de Drillingsberichte voor sommige leerlingen (vmbo, of met een beperking) toch nog te complex kan zijn, en daardoor te emotioneel of verwarrend kan werken. Anderzijds is het voor 4 VWO-leerlingen een eye-opener, dat Tsjechisch-Duitse joods meisjes naar Nederland zijn gevlucht, de vervolging overleven en succesvolle carrières, kinderen, kleinkinderen en vrienden hebben. Ook dat is, zoals iemand opmerkte, de zin van het onderwijs: dat levensverhalen voorbeelden kunnen zijn voor jonge mensen.

Voor verslag conferentie / interview met Helly Oestreicher, zie:

<https://www.ru.nl/nachbarsprache/neuigkeiten-veranstaltungen/rindern/>

Voor onderwijsmateriaal Drillingsberichte zie: www.ru.nl/drillingsberichte-de

Bijlage 1. Aankondiging Höpshops

Bijlage 2. Over de Drillingsberichte en het Interregproject 'Nachbarsprache & buurcultuur'